

1

До спеціалізованої вченої ради ДФ 26.007.028
в Національній академії внутрішніх справ за
адресою: 03035, м. Київ, пл. Солом'янська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента доктора психологічних наук, професора, професора кафедри психології Львівського державного університету внутрішніх справ Казміренко В'ячеслава Петровича, на дисертаційне дослідження Галич Марини Юріївни на тему «Особливості динаміки емоційних станів поліцейських-учасників операції об'єднаних сил у реабілітаційний період», представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – Психологія

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Дисертаційна робота М. Ю. Галич присвячена актуальній проблемі, оскільки питання збереження психічного здоров'я учасників операції об'єднаних сил залишається об'єктом підвищеної уваги науковців. Додаткової актуальності тема набуває в контексті обговорення подальшої стратегії всебічного розвитку програми попередження виникнення негативних емоційних станів і системи реабілітаційних заходів спрямованих на відновлення та стабілізацію стану поліцейських-учасників бойових дій. Слід зазначити, що системно ці питання не ставились на порядок денний наукового та практичного дискурсу, що лише підтверджує наукову новизну проведеного дослідження.

У даному контексті своєчасним, важливим та вельми актуальним видається обраний дисертанткою напрям наукового дослідження. Більше того, сфокусувавши науковий інтерес на встановленні особливостей динаміки емоційних станів поліцейських-учасників ООС, Галич Марина Юріївна виявила наукову далекоглядність. Як зазначає сама авторка, «особливої уваги у цьому зв'язку потребують поліцейські, оскільки їхні професійні обов'язки

переважно передбачають діяльність у мирних умовах. Це робить ситуацію участі в бойових діях більш ускладненою, ніж у професійних військовослужбовців, та вимагає від них більшої задіяності психічних ресурсів. Проведення психологічної реабілітації поліцейських-учасників ООС, які продовжують службу, полегшить їхню адаптацію до життєдіяльності в умовах мирного життя та успішного виконання професійних обов'язків, сприятиме профілактиці суїцидів, психогенних розладів, що дасть змогу максимально відновити їхнє психічне здоров'я».

Дисертантка констатує відсутність цільових досліджень, присвячених питанню особливостей динаміки емоційних станів поліцейських-учасників операції об'єднаних сил у реабілітаційний період, а основою наукових висновків, сформульованих у дисертації, визначає праці вітчизняних та зарубіжних вчених із питань реабілітації учасників бойових дій (В. Василевський, А. Довгополук, Г. Растовцев, Т. Дмитрієва, та ін.), а також наукові праці й спеціальну літературу (В. Медведєв, О. Пономаренко, Н. Тарабріна, А. Краснянський, В. Стасюк та ін.).

Отже, актуальність дисертаційного дослідження «Особливості динаміки емоційних станів поліцейських-учасників ООС у реабілітаційний період» визначається необхідністю комплексного вивчення змін в емоційній сфері поліцейських, які перебували в зоні ООС, з метою розробки та удосконалення відповідних реабілітаційних заходів.

Ступінь обґрунтованості наукових досліджень, висновків і рекомендацій. Для виконання завдань дослідження було застосовано низку методів і прийомів наукового пізнання. Дисертаційне дослідження проводилося поетапно протягом 2018 – 2020 років, у ньому брали участь 100 комбатантів батальйону патрульної служби поліції особливого призначення «Миротворець» Головного управління Міністерства внутрішніх справ в Київській області. Особливістю вибірки є склад батальйону, в який входять професійні військові та ветерани миротворчих місій з досвідом участі

в зарубіжних операціях (вік – 25-47 років); тривалість перебування в зоні проведення операції об'єднаних сил від 4 місяців до 2 років і 3 місяців.

Достовірність та новизна наукових положень, висновків і рекомендацій полягає як у постановці проблеми, так і способі її вирішення. До основних елементів наукової новизни віднесено наступні: розширення уявлень про профілактичні та реабілітаційні заходи з урахуванням специфіки професійної діяльності поліцейських; виявлення комплексу психотравмуючих чинників, що можуть призвести до розвитку психогенних розладів; визначення умов успішної самореалізації поліцейських у професійній діяльності в післяреабілітаційний період. При цьому *вперше*: запропоновано комплексний підхід та перелік психодіагностичних методик для дослідження особистості учасника ООС на етапах відправки в зону ООС та після ротації; визначено основні змістові й динамічні особливості емоційних станів поліцейських-учасників ООС, що дало змогу виокремити групи підвищеної психологічної уваги та групи ризику; визначено чинники, що впливають на динаміку психологічного стану осіб, які перебували в зоні бойових дій та зазнали впливу психотравмуючих ситуацій; розроблено програму реабілітації поліцейських-учасників операції об'єднаних сил з урахуванням «індивідуального випадку». Описано кожен етап програми з використанням сучасних та ефективних методів і підходів у роботі з комбатантом; розроблено низку рекомендацій учасникам ООС та їх сім'ям, які в подальшому можуть використовуватися спеціалістами в процесі роботи з працівниками Національної поліції-учасниками ООС. *Удосконалено*: наукове розуміння психологічних особливостей особистості поліцейських, які перебували в зоні проведення операції об'єднаних сил, порівняно з іншими представниками особового складу; обґрунтування впливу змінених емоційних станів поліцейських на успішність виконання службових обов'язків; положення про проведення реабілітаційних заходів для комбатантів, які перебували в зоні проведення ООС. *Дістало подальший розвиток*: наукові положення про розуміння посттравматичного стресового розладу у комбатантів різних

силових структур в умовах війни на Сході України; наукові підходи щодо можливостей процедури проведення психодіагностичної роботи з особовим складом Міністерства внутрішніх справ України, враховуючи періоди відправки та повернення з зони бойових дій; рекомендації щодо залучення фахівців мультидисциплінарної команди для злагодженої взаємодії при проведенні реабілітаційних заходів для учасників бойових дій.

Структура роботи логічна та послідовна і складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, додатків, списку використаних джерел (107 найменувань на 11 сторінках) і п'яти додатків (на 14 сторінках). Робота ілюстрована 20 таблицями та 1 рисунком. Загальний обсяг роботи становить 208 сторінок з яких основний текст дисертації становить 183 сторінки.

Ознайомлення із змістом **першого розділу** дисертації *«Теоретичні основи вивчення проблеми емоційних станів учасників бойових дій»* свідчить про ґрунтовне вивчення Галич М.Ю. методологічних і наукових основ досліджуваної проблеми. Дисертанткою проаналізовано понятійний апарат за темою дослідження. Розглянуто основні психологічні теорії походження емоцій. Визначено стан дослідження проблеми динаміки емоційних змін особистості, яка була учасником бойових дій, здійснено порівняльний аналіз вітчизняної та зарубіжної практики. На основі теоретичного аналізу підходів до дослідження особистості поліцейського в сучасній психології, авторка визначила сутність емоційних змін, їх структуру та динаміку.

Важливою складовою дослідження є визначення найбільш дошпирених стресогенних чинників для комбатантів, а саме: реальна небезпека для життя і здоров'я, постійна готовність до відбиття нападу, напруженість і динамічність оперативної обстановки, відсутність повноцінного відпочинку, незвичні кліматичні умови, тривала відірваність від сімей. Також здобувачем розглянуто чинники емоційних розладів у учасників бойових дій. Встановлено, що перебування в умовах війни під дією стрес-факторів

провокує виникнення посттравматичного стресового розладу, гострої реакції на стрес та інші негативні стани та прояви.

У другому розділі дисертації *«Емпіричне вивчення особливостей динаміки емоційних станів поліцейських - учасників ООС у реабілітаційний період»* авторкою експериментально досліджено динаміку емоційних станів поліцейських – учасників ООС, що дало змогу виокремити чотири групи досліджуваних у залежності від вираженості негативного впливу участі у бойових діях, а саме: з високим рівнем невротизації; з високим рівнем психопатизації; з малим депресивним епізодом; з помірним депресивним епізодом. Встановлено специфічні особливості взаємозв'язку рівнів прояву активності, настрою, тривожності, фрустрації, агресивності, ригідності та когнітивних дисфункцій у представників цих груп.

Також у цьому розділі визначено та описано зовнішні чинники, які впливають на динаміку емоційних станів учасників операції об'єднаних сил. Встановлено, що одним із найбільш важливих є перенос моделі поведінки з зони проведення бойових дій в мирне життя. Визначено характерні наслідки стану бойового стресу для комбатантів.

У третьому розділі *«Напрями психологічної допомоги поліцейським-учасникам оос у реабілітаційний період»* здобувачкою обґрунтовано, що надання реабілітаційної допомоги учасникам бойових дій повинно здійснюватися комплексно та з залученням фахівців різних профілів. Розглянуто основні засади надання психосоціальної допомоги учасникам бойових дій, спираючись на закордонний досвід. Розглянуто навчальну програму «Battlemind», метою якої є допомога військовим та їх сім'ям реінтегруватися в звичайне життя. Визначено групи ризику серед осіб, що брали участь у миротворчих місіях та локальних конфліктах. Визначено основні напрями психокорекційної допомоги учасникам бойових дій. Також в цьому розділі встановлено, що систематична психодіагностика стану комбатанта є однією з засад своєчасного виявлення та оцінки динаміки психологічного стану особистості. Визначено та охарактеризовано показники

поведінки комбатантів, на які варто звертати увагу фахівцям-психологам та психіатрам медичних установ, та які вказують на необхідність термінової медичної реабілітації з урахуванням «індивідуального випадку».

Авторкою розроблено та описано програму реабілітації поліцейських, яка включає шість етапів; узагальнено прояви та реакції у стані комбатанта, на які слід звертати увагу сім'ї та рідним. Визначено низку рекомендацій для сімей комбатантів з метою прискорення адаптації, виділено чинники, виникнення яких сім'я не повинна допускати.

Практичне значення результатів дослідження Галич М. Ю. полягає в тому, що сформульовані й аргументовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації впроваджені та мають перспективи використання в: 1) практичній діяльності – при організації та проведенні психодіагностичного дослідження, у психотерапевтичній роботі з учасниками ООС (акт клініки Національного військово-медичного клінічного центру «Головний військовий клінічний госпіталь» від 24 грудня 2019 р.); 2) освітньому процесі – при підготовці та проведенні лекцій, семінарських та практичних занять із здобувачами вищої освіти з навчальних дисциплін «Психофізіологія», «Методика проведення психологічної експертизи в різних галузях психології», «Основи психотерапії», «Методи психотерапевтичної роботи» (акт Національної академії внутрішніх справ від 12 липня 2019 р.).

Отже, дисертаційне дослідження М. Ю. Галич виконано на належному науковому рівні, містить низку важливих теоретичних і практичних положень і висновків, що підтверджені статистичними та емпіричними даними.

Анотація дисертації відповідає її змісту і відображає актуальність, теоретичне та практичне значення одержаних результатів.

Наведене дає підстави для загальної позитивної оцінки роботи. Водночас, потрібно звернути увагу на наступні зауваження і пропозиції:

1) до запропонованої авторкою програми реабілітації поліцейських-учасників операції об'єднаних сил доцільно додати схему дій, щоб в майбутньому поліцейські розуміли, яким чином вони зможуть отримати

фахову допомогу;

2) у запропонованій програмі реабілітації варто було б висвітлити порядок залучення фахівців мультидисциплінарної команди на всіх етапах реалізації програми та залучення відомчих/позавідомчих органів, підрозділів та установ;

3) бажано на основі отриманих результатів розробити експрес-методику для скринінгу психічного стану комбатанта безпосередньо під час перебування в зоні бойових дій. Це дало б змогу вчасно попередити та виявити подальші ймовірні ускладнення, оскільки значний відсоток осіб, які мають прояви ПТРС, схильні до дисимуляції симптомів.

Загальний висновок: Дисертація на тему «Особливості динаміки емоційних станів поліцейських-учасників операції об'єднаних сил у реабілітаційний період» є завершеною науковою працею, виконана авторкою самостійно, в ній розв'язане важливе наукове завдання. Дисертація відповідає вимогам пп. 10 і 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567, а її авторка Галич Марина Юріївна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – психологія.

Офіційний опонент:

доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри психології,
Львівського державного університету
внутрішніх справ

В'ячеслав Казміренко

« » грудня 2020 р.

